

ПОЕТИЧНИЯТ СВЯТ НА АЛЕКСАНДЪР ВУТИМСКИ

ИРМА ДИМИТРОВА

И ще остана сам
под воя на воюващите континенти.

И така Вутимски сам, в собственото си творчество, пряко дава основание на критиката да го обвини в доста грехове; достатъчни са дори цитиранията два стиха. И всичко би било лесно и просто, ако срещу тях не стояха контрастиращите по смисъл:

Не съм затворен кръг. —
Стоя пред цялата безкрайност на света. —

които неумолимо вече изискват по-диференциран подход и оценка, преодоление на две опасности. Първата — с лека ръка поетът да бъде обявен за декадент, с което фактически бихме признали, че Вутимски е закъсняло копие на парижката бохема, подражател, и то книжен, литературен на отдавна преодолените настроения и поетически шампи, т. е. поет без собствен поетичен свят. Втората — явяваща се като най-естествен контрапункт на първата, е да се изпадне в апологетика и да се надхвърли реалното място на поета в развоя на българската литература. А истината този път май не е, както обикновено, по средата, а малко встрани. И може би, ако се проследи пътят на поета, ще се приближим поне малко до нея.

Ранните му стихове (едва ли има български поет, при когото разделянето на лириката на „ранна“ и „зряла“ да има толкова условен характер), създадени в периода 1936—1938 г., изцяло носят духа и патоса на времето. В „Улицата“ можем да открием отгласи от поезията на Смирненски, в „Пролет“ — от Фурнаджиев; повечето от тях, появили се на страниците на „Ученически подем“, „Звън“, „Светлоструй“ и др. или изобщо невидели бял свят, са заредени с бодро, жизнерадостно чувство, с изначална радост от живота. Същото се отнася с малки изключения и за стиховете в сборника „Праг“. Нещо повече, много от ранните му поетически опити са близки до духа на пролетарската ни поезия, с мечтите за по-добро бъдеще („Село“), с вярата в бедния народ („Моята страна“), с оптимистичната изповед в „Пробуждаме“ и най-вече с призивните интонации в „Тия дни на нестихващи тръпки“, „Зов“. Можем да открием дори „естетически спор“ с поезията на лилиите и лунните води и ясното съзнание за динамиката на епохата („Вчера и днес“), за романтиката на новото време. Т. е. естетическото му самосъзнание (доколкото е формирано) хармонизира на революционния устрем. А има и стихове, в които ясно е прокарана границата между класите („Ресторант“), стихове, поели социалния му протест; има и такива, в които пряко е афиширана органическата му връзка с проблемите на века:

Но да ти кажа : днес да вода
такъв живот, затворен сред природата,
не мога и не бих желал, защото
застоят по-омразен е за мене
дори и от самата смърт.

.....
Израснах там — в града, и в общия поток
на хората навикнах да живея
със устрем и със повече движение.

Повечето от изброените дотук стихотворения са юношески несръчни или пък декларативни, но те доказват, че в тоя период Вутимски е живял *не извън*, а с проблемите на заобикалящия го свят. Няма и следа от отчуждение, поетът е близък на хората, на борбите им, изпълнен с вяра в бъдещето на света и собственото си бъдеще, макар в стиховете му да липсва — без това да е техен недостатък — приповдигнатият патос на борческата ни поезия. Никога по-късно близостта му с хората и родната страна няма да бъде така категорично заявена.

Още в тези ранни стихове обаче се появяват и първите „смушения“, предвестници на „зрялата“ му лирика: „Нощи“, с мрачните „нощни“ настроения, тук съществуващи в пределно шаблонизираната смислова опозиция „нощ—ден“, но паралелно с тях стои и радостта, чувството за близост със света и хората. Появява се типичният за Вутимски след 1938 г. есенен пейзаж — тъжен, безпросветен („Завръщане“), а още заглавието „Някога“ (от сборника „Праг“) говори за промяна, за съществуване в поетическото му съзнание на два темпорални пласта — „някога“ и „сега“, — за усложнено вглеждане в света и в себе си. В „Детство“ („Праг“) вече са разграничени светът на детството и настоящето, направена е първата „декларация“ за тежест от живота. Но дотук светът все още пази многообразието си, той е цялостен и хармоничен в своите контрасти. Хармонията ще бъде разрушена тогава, когато Вутимски ще абсолютизира единия полюс на емоционалната гама — болката, ще я превърне в *единствена* „характеристика“ на света. А това се случва още в същия сборник „Праг“, в стихотворенията „Скитникът и враните“, „Скитници“, „Мост“. Не може да не направи впечатление фактът, че именно тия творби са изградени със завидно за възрастта му стихотворно майсторство (те са единствените му произведения, в които внушението изцяло разчита на ритъма, на доведената до съвършенство мелодика), носят отпечатъка на изстрадано чувство, докато ония, в които настроението е бодро, оптимистично, са доста по-слаби в чисто художествено отношение. Това ме кара да мисля, че Вутимски изначално е предразположен да бъде поет на болката, на страданието.

Причините за отдръпването на Вутимски от групата около „Ученически подем“ и революционно настроената интелигенция са достатъчно добре изяснени и от литературната критика, и от спомените на неговите съвременници, за да има смисъл да се спирам на тях. Може би все пак трябва да се цитират думите на самия поет, защото те ще ни дадат най-точния ключ към творчеството му от „втория“ период: „Животът ме уморява. Аз съм уморен, повече отколкото мога да понеса. Тези лъжи, които ни се натрапват. Да мога да излягам от всичко това, да не мисля повече, да престана да чувствавам...“ (писмо до Й. Милтенов).

Ведрите, жизниерадостни чувства отстъпват на тихата, приглушена печал. В родната си лирика Вутимски съзнателно се стреми към града, „далеч от всяка есен“, далеч от тъгата и пасивността. Там има смяна на сезоните: в „зрялата“ му поезия, с незначителни изключения, сезонът е един — есен (показателно е колко много от стихотворенията му носят това название, а други го съдържат като съставна част), есен и меланхолия:

И есента безшумно упоява ме
със никакъв невидим, светъл опиум. . .

Вутимски се превръща в поет на нощта, на есента, на безкрайния дъжд. Пейзажът му е удивително постоянен: есен в равнината — съзерцание и мека тъга, и есен в града — с мъгли, призрачни фенери, дъжд, врани. Сетивата му като че улавят само тъжното, меланхоличното в природата, именно то хармонира на неговата чувствителност, там е неговата същност. Вутимски не е поет на ярките багри, неговата приглушена цветова гама е непривична за българската пейзажна лирика, в която той оставя образци на стихотворно майсторство. Но, разбира се, не пейзажът сам за себе си е целта на Вутимски, пейзажът е призван да възплъти настроението му и дори светоотношението му. Затова той е пределно субективизиран (в неговата „зряла“ лирика обект и субект на изображение напълно съвпадат), като това обикновено се постига по два начина. Най-напред чрез подбора на елементите, които сами по себе си навяват печал (това Вутимски е „научил“ още в „Скитникът и враните“):

Разпиляни
листа.
Есента.
Врани —
понесени
с кръсци
черни ята.

Елементите на пейзажа индиректно внушават настроението на лирическия герой и пряката емоционална изява обикновено само „затвърдява“ това, което вече знаем за него. Вторият характерен за Вутимски принцип за субективизиране на пейзажа е чрез лишаването му от пространствено-временни координати:

Дъждът е тъжен и тежи над къщите. . .
О, този тежък и безкраен дъжд. . .
Огромните бездънни полунощи
замръзват безпределно над града. . .

В рамките само на четири стиха — три думи, които пренасят картината извън реалните пространствено-временни отношения, превръщат я в безкрайно-безнадеждна, неизменно застинала вечност, единствен определител на света. Именно така тъгата се извежда до доминантна „характеристика“ на света и собствената личност, тъгата, резигнацията в „зрелите“ му стихове са лишени от хронологически граници, изведени са до вечност. Докато радостта или вярата, освен че рядко се появяват, са винаги хронологически определени — „Днес вярвам, вярвам в бъдещето на света!“ („Пробуждане“ — още в „Праг“), „Този ден ще бъде много радостен“ („Пролетен шум“), „Тихо е днес. Като никога днес ти е тихо“ („След пладие“), — сведени до моментно състояние.

Тази извънвременност не е присъща само за „пейзажната“ лирика на Вутимски, но и за стиховете, които — най-грубо казано — третираят проблемите около битието на лирическия му герой. И тук веднага трябва да се намеси името на Атанас Далчев, тъй като Вутимски има произведения, в които близостта с поетичния свят на Далчев е очебийна. Създадените след „Праг“ стихове вече не разчитат на сложната ритмическа и римова оркестрация на фразата и строфата, а предимно на тяхната смислова натовареност, на точността и предметността на рисуanka. „Песенната“ интонация все по-осезателно се заменя с „разказвателна“;

Здрачава ли се — по стрехата кротко
с приведени глави задрямват враните.

А под дървото пак присяда котката —
и мърка уморено в тъмнината.

Ранната лирика на Вутимски е по-декларативна, базира се на прякото внушение. А в тези стихове той вече усвоява Далчевия „маньер“ да скрива лицето си зад вещите, да говори приглушено, без лирически изблици. Случва се нещо неспривично за лирически тип изображение, като че най-важното за поета е да „опише“ точно вещите, които го заобикалят („Хотел“), а зад тях се промъква чувството за самотност, болезнено заявено на финала. Далчев знае защо е самотен, Вутимски „отказва“ да „коментира“ самотата си: „Аз не знам. Аз не знам.“

Стихотворението „През прозореца“ определено говори за Далчево влияние, и то много силно:

И аз съм тука *винаги* самотен. . .
Във стаята ми *винаги* е тихо. . .
И само пожелателят часовник
прегракнало въздиша от години.

За справка — „Повест“ на Далчев, където дори интериорът е същият. Вутимски, както и Далчев, неусетно „вписва“ лирическият герой във вещния свят, в света на делничното, всекидневното, където нищо изключително не се случва. Това е свят застинал, лишен от събитийност. И Далчев, и Вутимски имат изключително развито чувство за характерния детайл, за заземяване и насищане на картината с предметни елементи. Но затова пък я лишават от определители за време, и двамата акцентират върху нейната извънвременност, неслучайно и в „Повест“, и в „През прозореца“ е употребено наречieto „винаги“, говорещо за повторителност, за неизменност на ситуацията. Близостта между двете стихотворения е явна: като настроение, като ритъм и дори в чисто текстуално отношение. И в двете става дума за нещо изключително важно — за битието на лирическият герой. И тук идва парадоксът. Оказва се, че Далчев, когото сме свикнали да смятаме за най-„сдържания“ ни поет, притежава остро чувство за неадекватността на застиналия си живот, болезнено реагира на това битие-небитие, на спрялото време, на липсата на събитийност:

И сякаш аз не съм живеел никога
и *зла* измислица е мойто съществуване!

Вутимски в „През прозореца“ е приглушен, дори спокоен в този задрямал свят, при него липсва копнежът за промяна, той дори не страда от самотата си. Той просто е „разказал“ ежедневието си, като че ли гледайки го отстраня, напълно дистанциран от него, без да взема отношение, сякаш разказва за някой друг, от когото той не се интересува особено. Вутимски тук е дезинтересиран към собственото си битие, отчужден от самия себе си, индиферент към липсата на събитийност, на реален живот. И трябва ли да ни учудва тогава факта, че поетът, който е изрекъл „Чужд съм на себе си“ (поемата „Враждебният град“), ще афишира пряко и разрива си със света наоколо, ще се отдръпне от проблемите на времето, демонстративно ще заявява „Аз не искам ни лаври, ни критики“ („Отдалече“). Подобни „изявления“ не са рядкост в поезията му. Има и по-остри: „Не вярвам за нищо във никого“ (същото стихотворение). Но би трябвало да разберем, по-точно да почувствуваме, че това не са индивидуалистични жестове, а пределът на отчаянието. Защото ако в някои творби той привидно не страда от самотата си, в други всеки стих кре-

щи от болка заради осъзнатата изначална самотност на човека, предварителната обреченост на всеки порив за помощ, за взаимност:

Напразно... Всеки тук отхожда сам.

А аз съм много смешен, много жалък.

Припомних си за хората случайно.

Последният стих е по-скоро отчаяна поза, отколкото премислена жизнена позиция, явно едно от ония кризисни провадания, когато чувството за самотност и изолация стига до пароксизъм. Тогава светът загубва реалните си очертания, превръща се в хаос, настроението се комплицира до нереалност: плаха радост, болка, копнеж съществуват в едно неразкъсваемо цяло. Вутимски само маркира белесите на своя живот, без да анализира, без да търси логичното развитие на образите, оставяйки голяма доза загадъчност, която провокира, принуждава да се ровиш между редовете, за да сглобиш от хаоса картината на трагичната безизходност, залутана между болницата и кръчмата. И само в контекста на неговия живот може да се разбере и оправдае избликватата понякога тотална отчужденост не само от всекидневния бит, но и от големия проблем на времето — войната. Личната трагедия на моменти така потиска, че поетът става неспособен да поеме събитията на деня:

И отдавна разбрах, и отдавна узнах, невъзможно е
да се боря, да страдам, да се радвам така, както другите
да не бъда безполезен пияница, пропаднал младеж и безделник.

Образите стават все по-алогични и разхвърляни, стига се до онова „съзнателно безредие на всички сетива“ (Рембо), не се търси цялостното внушение, то трябва да бъде именно хаотично, за да възплъти адекватно хаоса, царящ в мислите и чувствата му. Изчезнала е границата между сън и реалност, загубена е дори увереността в истинността на собственото съществуване. Валери Петров размизва чертата между реално и приказно в детския поглед. При Вутимски реално и нереално се смесват в най-драматичните му изповеди, той не умее да се отдръпне, да види нещата от друг ъгъл, болезнено реагира на света и собствените си емоционални състояния. Изумително е умението му да настица картината с характерни детайли и едновременно с това да я оставя забулена в поетична мъгла, на предела между реалност и призрачност. И има мигове на такова отчаяние, когато остава само да „се развее с лампите, с дъжда — (завинаги“) („Сомнамбул“). Верен на природата си, Вутимски не ни „обяснява“ състоянието си, запазва загадката, която не ни позволява да пристъпваме към тая толкова болезнена поезия с клишираните категории на логическото мислене, защото при тоя груб допир тя би се стопила. И защото много от стиховете му са трагични изповеди, лишени от всякаква надежда, от каквато и да е опорна точка, носещи предчувствия за утрешния ден, който може би е последен. Затова, когато рядко в стиховете му се прокрадне надеждата, Вутимски е плах, „предпазлив“ — „навярно ще се случи“, мечтите му (в „Романтична скица“) са твърде различни в интонацията и, по-важно, в съдържанието си от тези на пролетарската ни поезия. Тя мечтае патетично, Вутимски и тук е приглушен — той иска просто мир, спокойствие, цъфнала бегония, при него представата за бъдещето (доколкото я има) е деличична, „прозаична“, но затова пък пределно човешка. Ако мечтите на пролетарската поезия са в сферата на високия порив и патос, при него те са топли, земни, в рамките на едно спокойно, хармонично битие.

В „зрялата“ лирика на Вутимски социалните конфликти, социалната драма са заменени с неговата лична драма, с дълбоко изповедна поезия. Но и тук той ще запази симпатиите си към хората от низините (в „Полунощ“ единстве-

ният светъл лъч идва от мяркация се силует на работник; тук Вутимски категорично демонстрира социалните си пристрастия), дори към низвергнатите и отритнатите (целият цикъл „De profundis“, където човешката самотност вече надхвърля всякакви „нормални“ представи), пренебрегнал традиционните морални предразсъдъци. В „Есен в равнината“ поетът само шрихира контрастите, извежда полюсните състояния на социалната действителност и те сами говорят по-красноречиво от всички възможни авторови изблици.

Търсейки покой и изповядал: „Тук вече нищо, нищо не ме радва“, Вутимски понякога ще обръща поглед назад към миналото: на страната и своето собствено. Но веднага се чувствава, че силата му не е в стилизацията, в етнографските подробности. Същото се отнася и до стиховете, призвани в една или друга степен да засвидетелствуват любовта му към родната страна, те, колкото и еретично да звучи това, не носят изстрадания драматизъм на изповедните му творби, остават сухи, описателни. А отношението на Вутимски към „идилията“ на миналото не е еднопосочно: от една страна, той наистина търгува по загубената хармония, по простите човешки радости, от друга, не вярва в тяхното съществуване („Шарени люлки над тебе, родино, били ли са? Празничен вятър тия люлки повял ли е?“ („Старинно“), и още по-силно в „Празник“). Още по-сложно е отношението към собственото му минало. В „Мечта за връщане“ Вутимски пряко заявява стремежа си за завръщане към родното място, към тихото, безпроблемно съществуване:

Аз искам да се върна пак на село
във хубав летен ден на свечеряване.
Файтоните от слънце избелели
ще чакат важно пътници от гарата.

Вутимски е великолепен пластник, умеещ само с няколко ярки детайла да създаде картината на спокойния, хармоничен живот. Но в цялото стихотворение се чувствава, че той *не е вътре* в този свят, че го гледа с очите на чужденец, дори на места се промъква иронично-снизходителното му отношение към задрямалия, неподвижен живот на провинцията. И последната строфа (която разбива мечтата) носи и втори, по-дълбок смисъл от прекия — *осъзната невъзможност* за завръщане в рамките на патриархалния бит.

В „зрялата“ лирика на Вутимски проблемът за „бащиния дом“ почти отсъства (външните причини за това се крият както в духа на времето, така и в личната съдба на поета) и ако все пак се появи, той идва, лишен от присъщото на тая тема сантиментално умиление. Тук не ще открием нито идеализацията на „бащиното огнище“, нито тихата съпричастност на „Да се завърнеш в бащината къща“. Вутимски се чувствава адекватен единствено в големия град; макар и враждебен, той му е по-роден от бащиния дом, от проблемите на селото, с които поетът *няма* и поради интелектуалната си „обремененост“ *не търси* допирни точки. Вутимски е дете на града, на века на урбанистичната цивилизация, по-близък дори до нейните пороци, отколкото до първичността на селото. Той е от малцината ни поети, изцяло скъсали с нормите и специфичната емоционална атмосфера на патриархалния бит, носещи комплицираната психика на модерния, урбанизиран интелектуалец, европеизираното естетическо съзнание.

Разбира се, всичко това не му пречи да осъзнава града като убиваща човешката стихия, самото заглавие на поемата „Враждебният град“ говори достатъчно ясно. Интересно би било да се направи сравнение между две стихотворения с почти еднакви названия: „Равнина“ (1937) и „В равнината“ (1940), за да се види как стойностите в ранната и „зрялата“ лирика на Вутимски диалектно променят местата си. В първото лирическият герой се стреми към

града, към неговия забързан, задъхан ритъм и кипящ живот (противопоставен на мъртвилото на равнината). Във второто — тъкмо обратното, без изобилие градът да е изведен като „опонент“ на равнината, поетът търси връзка с безкрайността, с космоса, с вечното (сега те са извор на хармония). В първото Вутимски се чувства като „бездомна врана“, самотата („Сега съм тук. Сега съм сам. .“) сред равнината му тежи и той с цялото си същество копнее за града. Във второто: „И аз съм сам и тих във равнината“, но: „Аз разговарям сам с безкрайността“, т. е. тук самотата вече е с обратен знак, тя е сливане с безкрая, с вечността, пълно преодоляване на съдържанието на понятието самотност.

„Равнина“ : „Не мога да понасям тишината.“

„В равнината“ : „Когато падне вечерта, аз слушам
замисления говор на земята
и шепота на всичките неща.“

„Равнина“ : „Не мога да живея в тоя мрак.“

„В равнината“ : „А къщите задрямват. . . Вечерта
минава върху мен и аз я слушам.“

Колкото и да е странно, в ранната си лирика Вутимски няма сетива за шепота на природата, на космоса, връзката му със света е единствено градът: с борбите, с надеждите за по-добро бъдеще. Но именно там, в града, поетът ще стигне и до предела на отчаянието, на песимизма. И ако беше останал при тях, щеше да опрадвае елементарната ни представа, че е поет на болката, на тъгата, на тихата меланхолия. Вутимски безспорно е такъв поет. Но не само такъв. Защото част от стиховете, създадени в самия край на живота му („Хатичен спомен“, „Taedium vitae“, „Да живееш“, „Да умреш“, „В света“, „Спокойни часове“, „Радостен монолог“), доказват, че неговият талант е по-разностранен и емоционалната гама — по-богата. Тук Вутимски най-сетне намира разковничето на хармонията, ценността на живота е в самия него, в цялото му многообразие, в многопосочното му движение, във всички човешки състояния. Страхът, болката ни свързват със света не по-малко, отколкото радостта. „Поиякога съм скръбен и това е хубаво“ („В света“). Интересно е, че много по-късно при друг поет от поколението, В. Ханчев, болката също ще бъде „гаранция“ за живот. Вутимски намира връзката между себе си и света, преодолял отчуждението, чувството, че е различен от хората, тук поетът е цял с лице към заобикалящото го: „Всеки поглед ме радва сега и със всеки бих заговорил“ („Спокойни часове“). Споменатите стихотворения представляват тотална апология на живота във всичките му прояви (и смъртта е само една от тях):

Има радост в света,
има радост във свършека също.
Като есенен лист,
като всичко в света ще преминеш и ти.
Сред нещата е хубаво
да умреш, да се свършиш завинаги...

Това вече не е изначалното, първично младежко жизнелюбие (както в ранните му творби): утвърждаването на многообразието на живота като висша човешка ценност тук се издига на нивото на *жизнена и естетическа философия*, при това защитена със завидно художествено майсторство. И тя има още по-голяма стойност, тъй като е минала през съмнението, отрицанието и скептицизма, тя е лично изстрадана. Като че това са били странини часове на хармония преди смъртта, в които поетът, най-сетне намерил покой за тревож-

ния си дух, е изпратил на света и хората своята кротка, всеопрошаваща и благославяща усмивка. Сигурно е необходима много нравствена сила (удивително е, че Вутимски въпреки целия си тежък живот е успял да я съхрани), за да можеш, безвъзвратно разделяйки се с нещо, да го издигнеш до висша ценност, която няма алтернатива. „Защото сила е тогава това да прозрем и зад най-жестоките случки непостижимото многообразие и постоянството на живота“ (есето „За силата“).

Вутимски има и две творби, доказващи, че поетът не е безучастен и към големите проблеми на времето. Имам предвид стихотворението „Кафе-бар“ и поемата „Европа-хищница“, и двете създадени с претенцията да бъдат не само лична изповед, но и изповед на поколението, в чието съзнание хаотично се смесват високите идеологически спорове, поривите за борба и омаята на алкохолните изпарения:

В опушения кафе-бар си ти,
е той, е тя, съм аз, сме ние всичките. . .

Явно е, че тук Вутимски открито демонстрира намерението си да говори не само от свое име, а и от името на съвременниците си. От името на всички ония, преживели релативизирането или дори крушението на традиционните човешки ценности, загубили опорните си точки, стигнали до безизходицата, размиваща ясните контури между добро и зло, до състоянието, при което светът е единствено „хаос“ и „ропот“, до трагедията на обезверения човек. (Дори към света на детството тук Вутимски ще се обърне с иронични нотки, скрити спорейки и отричайки клишираните поетични представи за него.) А поетът е достатъчно интелигентен, за да приеме замяната на ценностите с тяхното булевардно копие, за това свидетелствува последната строфа, заредена подтекстово с протест, който ще избликне в „Европа-хищница“. В „Кафе-бар“ създадената от Вутимски картина на времето е безпросветна, без лъч надежда, от върхните точки в неговото отчаяние; светът тук е едноизмерен — свят на абсолютното безверие. Значително по-разнопопосочна като внушение е поемата „Европа-хищница“, най-яркото доказателство, че и до смъртта (над това произведение Вутимски работи дълго, до последните си дни) поетът живее с пулса на своето време. Тя е равносметката му с времето и неговата същност. Равносметката в стихове е характерен момент в творчеството на поетите от неговото поколение (имам предвид В. Петров, В. Ханчев и Ал. Геров), но при тях тя ще дойде значително по-късно, и, разбира се, по съвсем различен начин. Вутимски не може да чака мъдростта на годините, за да си даде среща с времето, тя сама му се натрапва.

В поемата се събират много от характерните особености на творчеството му и все пак тя е различна от всичко, създадено до нея. Най-напред като интонация, като начин на изказ тя напомня първите му стихове, насочени навън, към света, към хората, тук даже се откриват пряко публицистични нотки. Творбата има ясна, стройна композиция, преодоляла хаотичността на някои от стиховете и поемите му; тя е *търсена* и *осъзната* равносметка с времето, а не плод на случайни поетически настроения. Вутимски е лирик по природа, обикновено спонтанно реагиращ на емоциите си (оттук и пределната субективност и монологизъм на повечето от „зрелите“ му стихове). Но „Европа-хищница“ подсказва, че той е имал и друг талант — на поет, който умее не само да улови носещото се във въздуха наоколо, но е способен и да го *осмисли*. Цялата втора част доказва, че погледът му съвсем не е лишен от историческа перспектива; изключително остро е осъзнал пораженията, които войната нанася, и то не толкова в материалната сфера, колкото върху човешкия дух. И все пак на финала просветва искрица надежда (впечатлява фактът, че тя се явява в про-

тивовес на индивидуалната безизходност) за „по-добро и плодосно бъде-ще“.

Това е една от най-цялостните творби на Вутимски, дори „логически“ завършена, неговата „лирична разправа“ с епохата, единственият му удар в лицето на обезумелия свят.

* * *

Време е за „обобщение“: Вутимски е поет със свой *собствен*, и при това вътрешно противоречив поетичен свят. Поет изцяло на на своето време и в своето време. Неговата лирика има твърде много допирни точки с поколението поети, навлязло в литературата ни в края на 30-те и началото на 40-те години: разговорните интонации, на моменти недопустима за нормите на традиционния поетичен език лексика, сливането на поезията сред житейската проза, опоектизирането, естетизирането на делничното, на ежедневието човешко битие. Всички т. нар. „упадъчни настроения“ (каквито при него фактически няма, с изключение на стихотворенията от цикъла „Върху стари мотиви“ и някои от приказките му, но пък именно тези произведения нямат силата на другите му творби) са наистина настроения болезнени, на места естетски префинени, но лично изживени — резултат на трагичната съдба на човека Вутимски. Защото малцина поети в българската литература са имали толкова безнадеждна участ и още по-малко са онези, които са успели да я възплътят в толкова драматично-изповедни стихове. И не е крив поетът, ако не на нас, а само на него „фенерите кимат за довиждане“. Думичката „изповед“ обаче тутакси връща към втората опасност, за която стана дума в началото. Вутимски безспорно е изключителен талант (за него В. Петров каза, че е най-талантливият от поколението), разбираан във всичките му аспекти: и като версификаторско майсторство, и като сложна, дори хаотична, психическа организация, с иманентно предразположение към комплицирани настроения — задължителен момент в поезията на нашия век, когато явленията вече не могат да бъдат гледани в едно-единствено измерение, статични и черно-бели. Но талантят му така и не успя да го нареди в първата редица български поети. Мисля, по две причини. Първата — той не е реализиран в пълната си сила, поради ранната смърт на поета. И втората (по-важна) — това е талант, предразположен (отново иманентно) към *автобиографизиране* на поезията и съзнателен отказ от крупни поетични обобщения (изключение прави поемата „Европа-хищница“, но дори и там в третата част се преминава към лична изповед). Лириката на Вутимски така и остава в рамките на индивидуалната му драма, на неговия личен, болезнено личен свят. Това е „слабостта“ на поета, но тъкмо тук той застава до големите майстори в българската поезия. Тук и ние трябва да му отдадем заслуженото.